

PRIMELE DESCOPERIRI TARDENOISIENE DIN SUD-ESTUL MOLDOVEI

DE

M. BRUDIU

Începînd din 1968, mai întii prin cercetări de suprafață și apoi prin săpături sistematice, am ajuns să punem în evidență o nouă zonă paleolitică situată în sud-estul Moldovei¹. Cele mai vechi așezări din acest grup aparțin gravettianului oriental final și se întîlnesc la Puricani-Dealul Bizanului, Cavadinești-Rîpa Plopului, Pleșa-Rîpa Mariței, Berești-Dealul Taberei, Mălușteni III și Mălușteni IV. Unele din aceste așezări, și ne referim acum la cele de la Mălușteni și Berești, reprezintă faze foarte întîrziate ale gravettianului oriental final, în care microlitizarea utilizării litice a atins un grad extrem. Nu știm deocamdată cît de mult s-a prelungit existența acestui gravettian tardiv aici în sudul Moldovei. După aprecierea pedologului N. Asvadurov, făcută pe baza probelor din așezările acestei zone, solurile în care se găsește materialul litic aparțin holocenului de început. Rămîne să fie confirmată această situație și de analizele palinologice.

Se poate vedea, prin urmare, din cele arătate pînă acum, că această zonă a fost locuită, la sfîrșitul ultimei etape a gravettianului, de către grupuri de oameni, datorită probabil unei explozii demografice care a avut loc în zona dintre Bistrița și Prutul superior și mijlociu, unde, după cum se știe, cultura gravettianului oriental cunoaște patru etape de dezvoltare². Legăturile așezărilor din sud-estul Moldovei cu acest spațiu amintit mai sus sînt confirmate de către materia primă folosită în prelu-

¹ M. Brudiu, *Două descoperiri paleolitice în județul Galați*, în *Danubius*, vol. II—III, 1969, p. 7—9; idem, *Așezarea gravettiană de sfîrșit de la Puricani, com. Bcrești-Meria, jud. Galați*, comunicare la a V-a Sesiune a muzeelor, iulie 1969; idem, *Așezările paleolitice de sfîrșit de la Puricani și Pleșa*, în *Danubius*, IV, 1970; M. Brudiu și Eugenia Popușoi, *Cercetări paleolitice la Mălușteni, jud. Vastui*, comunicare la a V-a Sesiune a muzeelor, decembrie 1970.

² Al. Păunescu, *Sur la succession des habitats paléolithiques et post-paléolithiques de Ripiceni-Izvor*, în *Dacia*, N.S., IX, 1965, p. 22; C.S. Nicolăescu-Ploșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșan, *Le paléolithique de Ceahlău*, în *Dacia*, N.S., X, 1966, p. 126.

crarea uneltelor și anume : silexul cretacic de Prut, șistul negru de Audia și menilitul de Carpați.

Dar în afară de grupul de așezări aparținând paleoliticului tardiv, în această zonă se mai întâlnește un alt grup aparținând tardenoisianului. Mai întâi a fost descoperită așezarea de la Băneasa (jud. Galați), punctul Fintina lui Toader Bușilă, apoi o alta la Brădești (com. Vinderei, jud. Vaslui). În 1968, în urma unor noi cercetări perieghetice, am putut identifica încă două așezări : una se găsește la Bălăbănești și alta la Berești-Dealul Taberei, ambele situate la limita nordică a județului Galați (fig. 1).

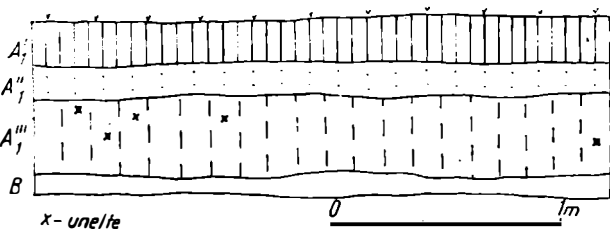

Fig. 1. — Secțiune din profilul șanțului IV — Berești—Dealul Taberei.

Se poate vedea din cele prezentate pînă acum că, într-un spațiu destul de restrîns, se găsesc concentrate așezări aparținând paleoliticului final și epipaleoliticului tîrziu.

Socotim necesar să prezentăm un aspect paleoecologic care privește așezările din ambele etape întîlnite în această zonă. Este vorba mai întâi de poziția topografică pe care o ocupă, și anume cotele cele mai înalte ale dealurilor dintre Mălușteni, Băneasa și Brădești. Unele așezări se mai întîlnesc în cumpăna apelor, cum este cazul celor de la Pleșa și Mălușteni II. O altă condiție de ordin ecologic o constituie existența unei surse de apă în apropiere, care, se înțelege, trebuia să se găsească tot la mare altitudine. În sfîrșit, după observațiile noastre mai trebuia ca în apropiere să existe o pantă repede, o cuestă.

Mai trebuie adăugat că, din punct de vedere geologic, zona Mălușteni-Berești reprezintă limita nordică a levantinului; în depozitele superioare ale acestuia se găsește cunoscuta faună cercetată de I. Simionescu³. Peste aceste depuneri, care în ultimul timp se încearcă să fie atribuite cuaternarului inferior, prof. Victor Sficlea a urmărit un nivel de pietrișuri cuaternare, zise de Bălăbănești. Uneori aceste pietrișuri sînt neacoperite, altele sînt acoperite de sedimente aparținînd cuaternarului mijlociu și superior⁴.

Din punct de vedere geomorfologic, zona în care se găsesc aceste așezări este numită în literatura de specialitate „districtul culmilor delu-

³ I. Simionescu, *Fauna de vertebrate de la Molușteni*, în *Anuarul Institutului geologie român*, IX (1915—1920), București.

⁴ Victor Sficlea, *Pietrișurile de la Bălăbănești și cîteva precizări geomorfologice legate de ele*, în *Analele științifice ale Univ. Al. I. Cuza, S.N.*, t. VI, sect. II, șt. nat., fasc. 2, Iași 1960, p. 419 și urm.; idem, *Evoluția profilului longitudinal a văilor din bazinul Chinejii în timpul istoric*, în *Analele științifice ale Univ. Al. I. Cuza, S.N.*, sect. II, șt. nat.-geol.-geograf., t. VIII, 1962, p. 73.

roase ale Covurluiului", care s-a format în cuaternar prin intense procese de eroziuni torențiale pe pante și reprezintă o unitate de tranziție între relieful structural-eroziv al Podișului Moldovenesc și cîmpia de acumulare de la Dunărea de jos⁵. Pe versantul mai înclinat (cuesta) al văilor săpate în straturi friabile (nisipoase) în care se găsesc și intercalații de argile, apar numeroase izvoare⁶.

În sfîrșit, în aceste formațiuni pliocene se mai manifestă și unele procese de alunecare, care se asociază cuestelor din partea sudică a Podișului Central Moldovenesc — procese care au un aport important la modelarea reliefului actual⁷. Astfel formate, prelungirile spre sud ale actualelor coline ale Fălciului au cunoscut de-a lungul cuaternarului un permanent proces de modelare.

Dacă mai adăugăm faptul că la sfîrșitul levantinului și în cuaternar au avut loc mișcări neotectonice în Podișul Central Moldovenesc, care au stimulat eroziunea⁸, am explicat geneza a două din cele trei condiții de ordin ecologic: cotele înalte care se găsesc între 250—310 m altitudine absolută și prezența panteilor abrupte — cuestele, întîlnite ca un element dominant ce caracterizează asimetria văilor Horincei, Jeravățului, Bîrlăleștilor și Trestianei.

Mai trebuie să amintim și problema surselor de apă la cotele înalte ale reliefului. O cercetare recentă, cu caracter exhaustiv, asupra hidrogeologiei zonei, aparține cercetătoarei Ana Ghenea⁹. Pornind de la pînzele freatice descrise și cartografiate de d-sa și de la observațiile făcute asupra primelor așezări paleolitice descoperite (Pleșa și Puricani), s-a ajuns să se meargă direct la locul unde se află așezarea. Din studiul amintit rezultă că în zonă se găsesc mai multe orizonturi acvifere, începînd din pliocenul mediu și pînă în pleistocenul inferior, acestea din urmă găsindu-se pe culmile dealurilor la Bălăbănești, Berești, Brădești, Puricani, Mălușteni.

La toate aceste realități se mai adaugă un proces de eroziune eoliană și de depunere a unor mari cantități de nisip pe creștetul dealurilor. Această remaniere pe cale eoliană a nisipurilor levantine a avut loc în holocen și datorită lor s-au conservat foarte bine unele așezări mai vechi aparținînd gravettianului final. În ceea ce privește fixarea momentului cînd a avut loc această remaniere, ne-am sprijinit pe observația făcută în așezarea de la Berești, unde peste gravettianul final situat într-un sol brun-roșu gleizat, se întîlnește depunerea de nisip cu material arheologic aparținînd tardenoisianului.

Înainte de a prezenta situația stratigrafică din așezarea de la Berești, menționăm că săpătura a fost făcută în marginea unei păduri, unde nu

⁵ P. Coteș și C. Martiniuc, vezi capitolul de geomorfologie din *Monografia geografică a R.P.R.*, vol. I, p. 246.

⁶ Victor Sficlea, *Raport general asupra cercetărilor din vara anului 1951 (21 august—13 septembrie), în regiunea dintre Bîrlad și Prut* (Arhiva Inst. geologic, K. 926).

⁷ N. Al. Rădulescu, *Răspîndirea alunecărilor de teren în R.P.R.*, în *Probleme de geografie*, VI, 1959, p. 179.

⁸ Victor Tufescu, *Vîrsta reliefului în Podișul Moldovei*, în *Comunicările Academiei*, an. VII, 1957, p. 126 și 128.

⁹ Ana Ghenea, *Cercetări hidrogeologice pe foaia Bîrlad*, în *Dări de seamă, com. geol.*, vol. I.1/2, 1963—1964, p. 43—59.

au avut loc nici deranjamentele provocate de lucrările agricole și nici nu s-au manifestat procese de denudare. Din punct de vedere stratigrafic, în profil au putut fi urmărite mai multe straturi, într-o depunere eoliană de nisip :

1. La suprafață este un strat vegetal cenușiu-închis, gros de 25 cm.
2. Strat nisipos brun-cenușiu, avînd grosimea de 10—12 cm și care face tranziția spre stratul subiacent.
3. Strat nisipos cenușiu-deschis ; gros de 35—40 cm.
4. Stratul de la bază este nisipos-argilos de culoare roșcată.

După observațiile pedologului N. Asvadurov, situația se prezintă astfel :

- Orizontul A'_1 0—25 cm nisip lutos cenușiu închis (sol vegetal)
- Orizontul A''_1 25—35 cm nisip lutos cenușiu-brun
- Orizontul A'''_1 35—60 cm lut nisipos brun deschis, cenușiu ; în acest strat, începînd de la —35 cm pînă la —70 cm, se găsește stratul arheologic aparținînd tardenoisianului. Materialul litic apare mai dens la adîncimea de —45 cm.
- Orizontul B lut nisipos brun deschis cu pete roșcate cenușii (oxizi de fier).

Concluzia generală asupra acestor orizonturi este că ele au un caracter cimentat și aparțin categoriei solurilor de pădure, iar ca vîrstă se încaadrează în holocen (fig. 2).

A fost săpată pînă acum¹⁰ o suprafață de 132 m². Menționăm că nu am putut surprinde nici un fel de urmă de locuință sau de vetre, deși bucăți mici de cărbune și silexuri arse au apărut în zona unde era răspîndit materialul litic. Aceasta se datorește faptului că duna de nisip s-a fixat prin formarea orizontului A'_1 (sol vegetal) într-o perioadă mult mai tîrzie. Afirmăm aceasta întrucît la partea superioară a solului A''_1 (imediat sub solul vegetal) am găsit fragmente ceramice din neoliticul timpuriu, iar la baza solului vegetal a apărut material arheologic din secolele IV—III î.e.n. Ele s-au întîlnit în mod sporadic și provin probabil de la scurte popasuri lîngă izvorul din apropiere, a unor oameni din epocile respective.

În stratul arheologic tardenoisian am mai întîlnit cîteva fragmente de corn de cerb, foarte corodate.

Trebuie să mai menționez că atît prin șanțurile de control, cît și prin casetele paralele cu acestea, am putut observa că materialul arheologic ocupă o anumită zonă în care se concentrează mai mult.

La o distanță de 40 m de această zonă, spre nord, am putut constata existența alteia, tot bogată în material litic. În sondajul executat aici am observat existența a două straturi de cultură : cel superior aparține

¹⁰ Săpătura a fost începută în 1969 prin cîteva șanțuri de control (S I,II,III), care au fost de mici proporții și au dat material arheologic foarte puțin. În 1970 am trasat alte trei șanțuri de control (S IV, V, VI). Din ultimele două șanțuri a rezultat extrem de puțin material litic. În schimb, pe traseul șanțului IV au apărut numeroase piese ca așchii, gratoare și lame. Am procedat la deschiderea altor șanțuri paralele, de 16,50 × 2 m cu pereți de 20 cm între ele și în felul acesta am urmărit îndeaproape și stratigrafia așezării, dar și concentrarea în plan a materialelor.

tardenoisianului, situat în nisip, iar cel inferior aparține gravettianului final și se situează în solul roșu-brun gleizat. Este pentru prima dată când am întâlnit în grupul de așezări din sud-estul Moldovei o așezare cu două straturi de cultură.

Materialul litic este lucrat în cea mai mare parte din silex de Prut, gresie, șist negru de Audia, jasp cu radiolari din pietrișurile de Bălăbă-

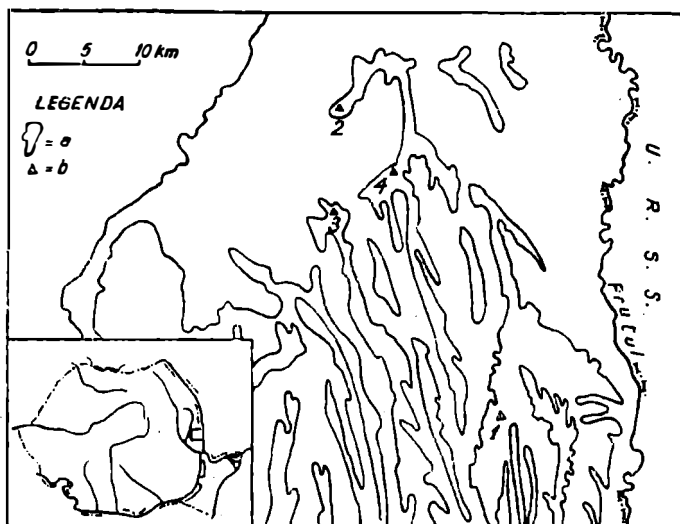

Fig. 2. — Harta cu descoperirile tardenoisiene din sud-estul Moldovei 1, Băneasa; 2, Brădești; 3, Bălăbănești; 4, Berești-Dcalul Taberei; a) depozite cuaternare pe interfluvii; b) așezări tardenoisiene.

nești, iar în cantități mici, menilitul de Carpați și silexul galben cerat din sudul Dunării. Au fost găsite un număr de 90 de piese tipice.

Din punct de vedere tipologic s-au întâlnit următoarele categorii, care în procentaj se prezintă astfel :

	nr. pieselor	%
— lame neretușate	25	28
— lame „à dos”	3	3
— lame fin denticulate	2	2
— lame retușate	8	9
— lame de tip „étranglée”	4	4
— lame cu trunchiere dreaptă și marginile laterale retușate fin	1	1
— străpungător	1	1
— gratoare	35	39
— trapeze cu laturile retușate concav	2	2
— rabot pe nucleu	1	1
— piese de tip zis „esquillée”	3	3
— nuclee cu un singur plan sau cu două planuri oblice	5	5

Este de reținut, prin urmare, faptul că gratoarele formează categoria de unelte cea mai numeroasă. În legătură cu ele trebuie făcute și unele precizări mai detaliate, și în primul rînd că la aceste unelte se observă gradul de microlitizare cel mai avansat, piesele avînd dimensiuni între 13—25 mm. Gratoarele reprezintă peste 90% din numărul total și formează o primă categorie în care materia primă folosită era silexul de bună calitate (fig. 3, fig. 4/1—12 și fig. 5). Mai există și o altă categorie de gratoare obținute din roci locale (gresia și jaspul cu radiolari din pietrișurile de Bălăbănești). Datorită faptului că aceste roci se prelucrează mai greu și mai ales că nu se detașau în lame, gratoarele obținute au dimensiuni mai mari, între 38—42 mm. Este pentru prima dată cînd, în atenția oamenilor care au locuit în această zonă, au intrat ca resurse de materie primă și rocile locale (fig. 4/13, 17). Un gratoar rar întîlnit a fost obținut tot pe o așchie, însă retușele făcute prin presiune au fost aplicate pe suprafața ventrală (fig. 4/11).

Din punct de vedere numeric, după gratoare urmează lamele și lamelele care se pot încadra în trei categorii: 1) lame neretușate; 2) lame retușate fin; 3) lame retușate pe ambele laturi. La această din urmă categorie retușele sînt plate, dispuse adesea pe partea ventrală, uneori în mod continuu, alteori cu intermitență. De remarcat este lipsa pînă în prezent a burinelor. În schimb sînt prezente piesele „écaillée”. Pînă în prezent acest tip de unealtă pare că lipsea în tardenoisianul din țara noastră. În schimb se cunoaște un exemplar în așezarea Varvarovca IX din bazinul Reutului (R.S.S. Moldovenească)¹¹.

Categoria uneltelor geometrice este reprezentată numai de două trapeze. Ele aparțin formei de trapez simetric și au laturile neparalele ușor concave.

Au fost găsite patru lame de tipul „étranglée”. Ele se caracterizează prin scobituri pe ambele laturi, dispuse față în față, la trei dintre ele această „strangulare” se află la baza pieselor (fig. 3/19—21).

În sfîrșit ne vom opri și asupra nucleelor, care au un aspect deosebit față de acelea din alte așezări similare. S-au întîlnit nuclee cu planul drept, cu unul sau două planuri dispuse oblic. Lipsesc pînă în prezent atît la Berești, cît și în celelalte așezări tardenoisiene din sud-estul Moldovei, nucleele în formă de creion.

În așezarea de la Berești au mai fost întîlnite și trei lame „à dos abbattu”, care împreună cu nucleele, reprezintă tradiția care prelungește unele aspecte ale tehnicii de prelucrare din grăvettian pînă în această etapă.

¹¹ N.A. Ketraru, *Палеолитические и мезолитические местонахождения в бассейне р. Реут*, în *Антропологен Молдавии*, 1969, p. 78.

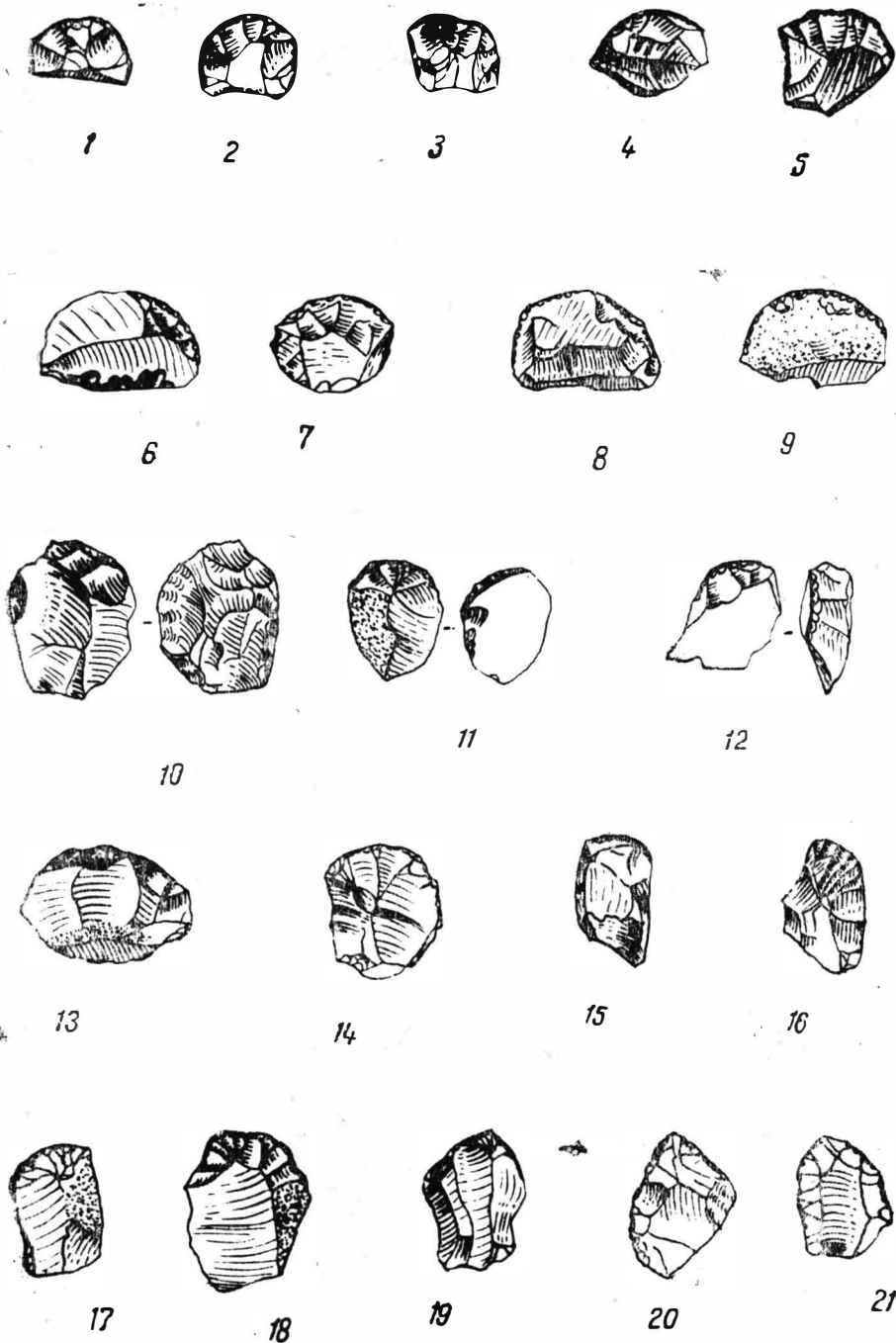

Fig. 3. — Berești-Dealul Taberei, 1—21, gratoare.

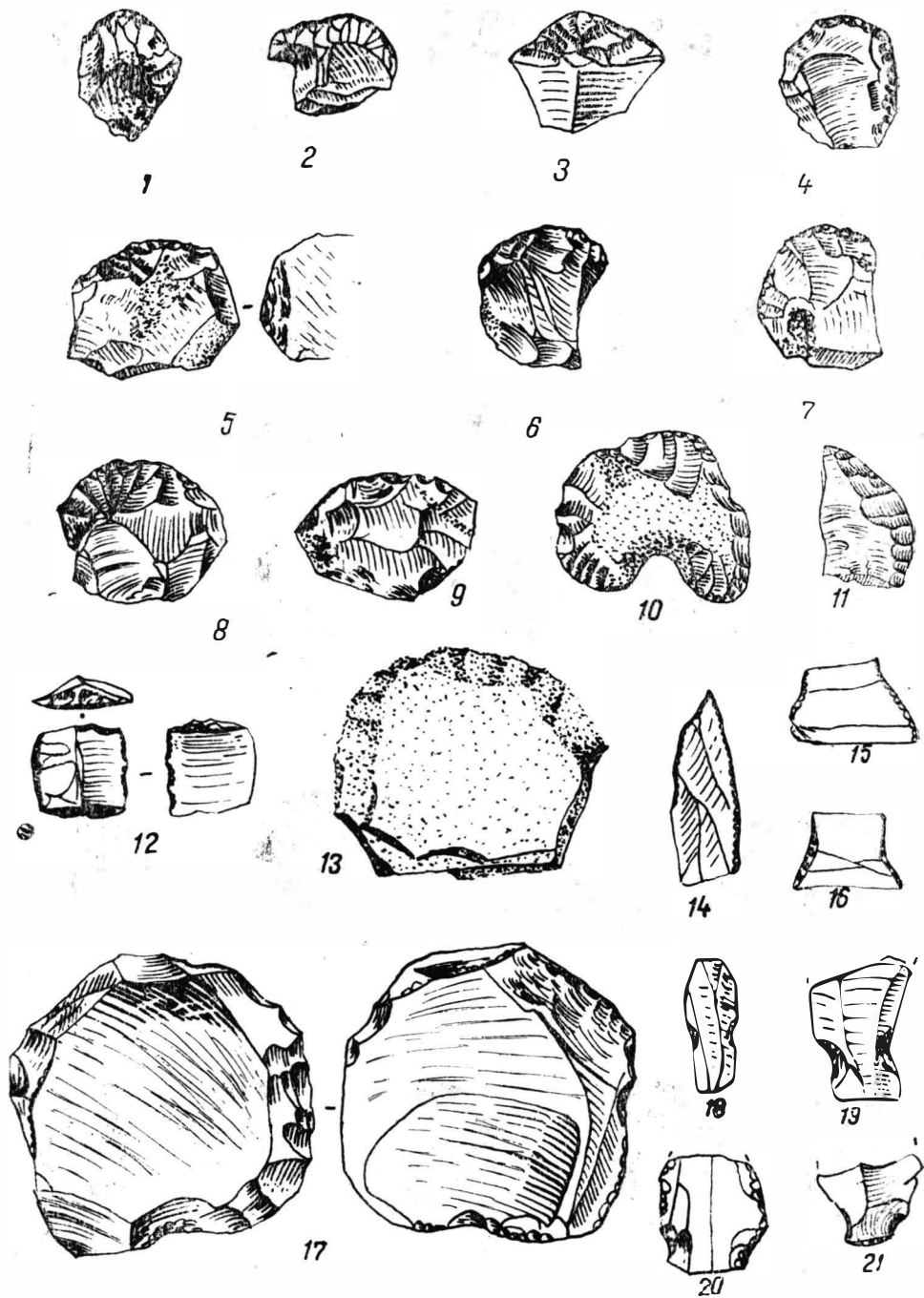

Fig. 4. — Berești-Dealul Taberei, 1-13, 17, gratoare; 14, străpungător; 15-16, trapeze; 18-21, lame cu scobitură.

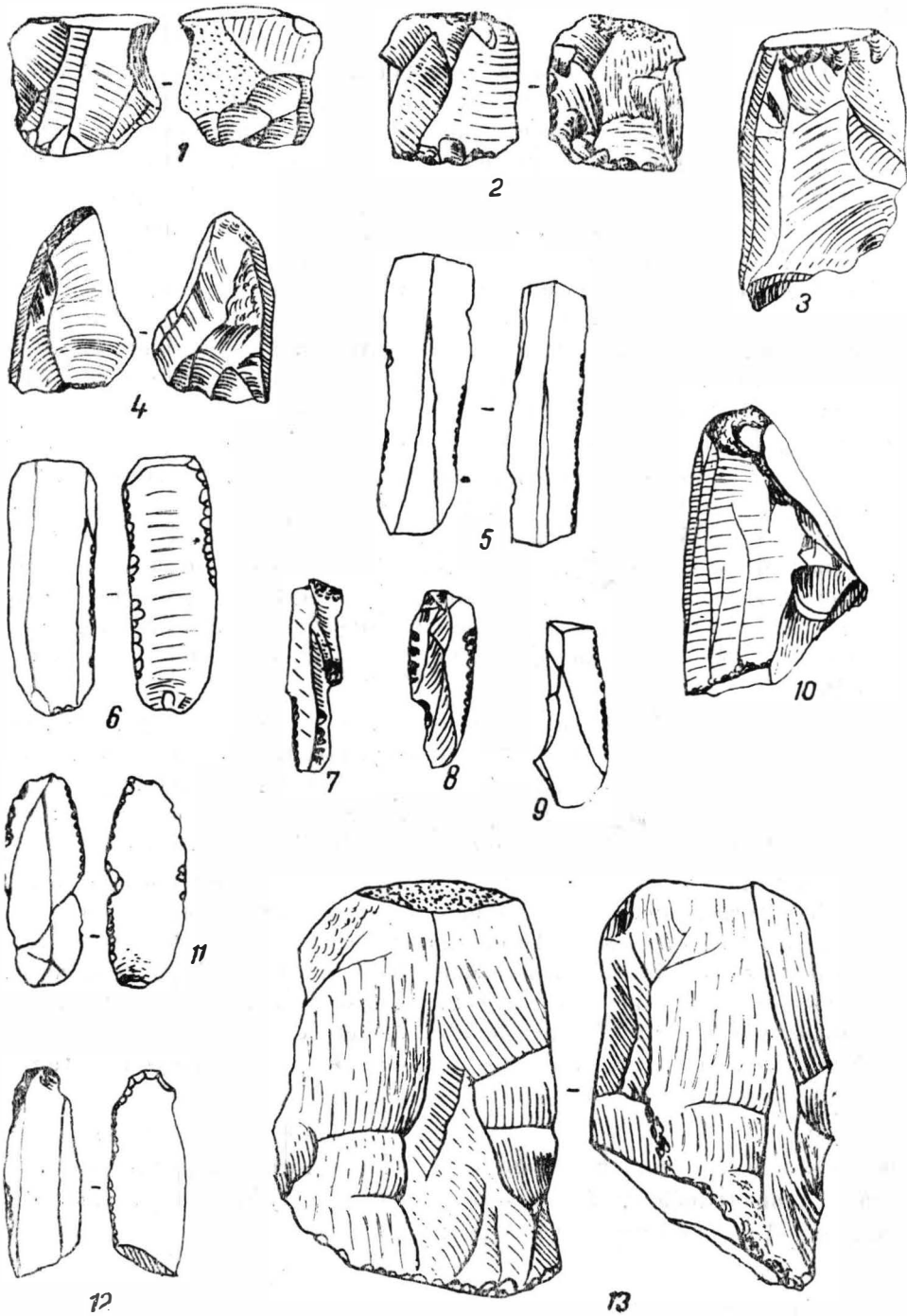

Fig. 5. — Berești-Dealul Taberei, 1, 2, 4, piese „écailles”; 3, 10, nuclee; 5—9, 11 12, lame retușate; 13, rabet.

O altă așezare tardenoisiană, descoperită în județul Galați, se găsește la Băneasa, punctul Fintina lui Toader Bușilă. Din punct de vedere topografic așezarea se află tot la cota maximă, avînd în apropiere o sursă de apă. Locul are forma unui promontoriu, pe creștetul căruia, probabil într-o perioadă a holocenului, vîntul a depus un strat gros de nisip.

Cercetarea făcută are un caracter perieghetic. Cu această ocazie s-a găsit suficient material pentru a putea atribui așezarea de aici tardenoisianului. Materialul litic adunat de la suprafață se prezintă sub formă de așchii, nuclee cu un singur plan de lovire și de formă neregulată, lame puține la număr, gratoare unguiforme, un străpungător pe lamă, o așchie retușată abrupt avînd un contur de semilună și un trapez isoscel, cu latura mică retușată concav (fig. 6/1—7, 9—13).

Unele gratoare și mai ales nucleele au puternice afinități, din punct de vedere al tehnicii de prelucrare, cu piese din aceeași categorie întîlnite în așezări aparținînd gravettianului oriental final, care prin așezarea de la Mălușteni IV, credem că a avut o existență mai îndelungată decît cea cunoscută pînă acum. Astfel, la Mălușteni IV este vorba de un grad de microlitizare foarte avansat a întregului repertoriu tipologic, în care însă n-a apărut nici o formă geometrică, deși în alte așezări ale gravettianului final de la Ceahlău și din nordul Moldovei se cunosc asemenea piese¹².

Prin cercetările de suprafață efectuate la Brădești (jud. Vaslui) s-au descoperit cîteva piese care, tipologic, pot fi atribuite tardenoisianului. Așezarea aceasta se află situată iarăși la cota maximă a terenului, fiind limitată la nord de valea Trestiana. Sursa de apă se găsea într-o pînză situată mai jos, în depozite aparținînd pliocenului superior.

Din punct de vedere stratigrafic așezarea este denudată. Se pare că aici locuitorii tardenoisieni s-au așezat în apropierea unui bogat depozit de pietrișuri de Bălăbănești. În acest sector al răspîndirii lor, pietrișurile de Bălăbănești au dimensiuni mai mari decît în alte părți, ca de exemplu spre sud sau est de această localitate. Datorită acestui fapt, gupul de oameni a avut probabil la fața locului ateliere de prelucrare a uneltelor de piatră. De aici se pare că au fost aduse unele gratoare de jasp cu radiolari în așezarea de la Berești.

Piesele pe care le atribuim tardenoisianului sînt cîteva gratoare lucrate din rocă locală, unul din silex de Prut, altul din gresie silicioasă, și două lame trunchiate și retușate, una drept și alta oblic, aceasta din urmă avînd și scobitura laterală (fig. 6/14, 15).

---

¹² Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită, descoperite pe teritoriul României*, 1970, p. 24.

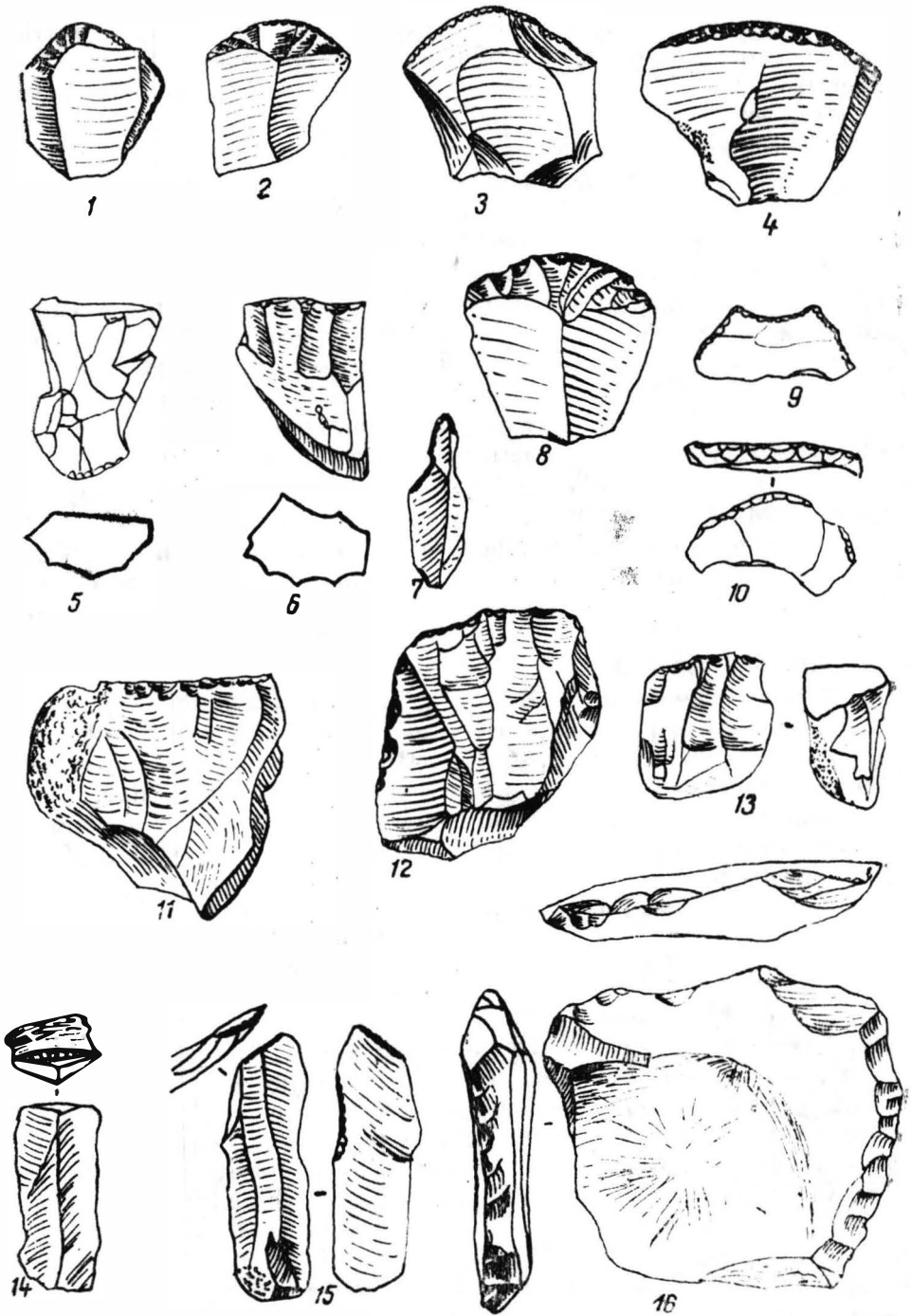

Fig. 6. — Unelte din silex, de la Băneasa 1-7, 9-13; Brădești 14-16.

Desigur că vor trebui făcute cercetări sistematice chiar în pietrișurile care în prezent fac parte din solul arabil. De asemenea va trebui reluată cercetarea și la Bălăbănești, unde am găsit câteva așchii și un grator microlitic din silix de Prut, tot într-un sol nisipos, pe culmea dealului Chilieni.

Menționăm de asemenea prezența citorva gratoare circulare în apropierea așezării aparținând gravettianului oriental final de la Pleșa. Aceste piese aveau o poziție secundară, iar așezarea tardenoisiană, la fel cu cea gravettiană, a fost denudată.

În stadiul actual al cercetărilor putem spune că în cadrul zonei cu așezări paleolitice și epipaleolitice din sud-estul Moldovei, cultura tardenoisiană este relativ bine atestată. Din punct de vedere paleoecologic, așezările de aici au, după cum am arătat încă de la început, unele trăsături comune : ocupă înălțimile maxime, acolo unde se găsește o sursă de apă, o pantă abruptă, și, în plus față de gravettieni, preferă terenurile nisipoase. În folosirea rocilor se observă iarăși o unitate în sensul că acestea se întilnesc deopotrivă atât la Berești cât și la Băneasa, iar la Brădești găsindu-se probabil centrul de difuziune al pieselor din rocă locală.

Din punct de vedere tipologic nu ne putem pronunța asupra unor diferențe sau asemănări, deoarece avem numai o singură așezare săpată unde putem face serie statistică. Avînd în vedere caracterul ecologic unitar, ca și repertoriul identic al rocilor folosite, credem că nu ar putea exista diferențe tipologice prea mari.

Deși tardenoisianul reprezintă o etapă finală a epipaleoliticului, totuși se observă o persistență a formelor și tehnicii gravettianului final de la Puricani, Pleșa, Berești, Cavadinești și Mălușteni. S-ar putea astfel afirma că grupul de tardenoisieni a găsit aici, în sud-estul Moldovei, unele tradiții întirziate ale gravettianului final, care intrase într-o fază înaintată de microlitizare a uneltelor. Rămîne ca în cercetările viitoare de la Berești să putem clarifica mai precis raportul dintre cele două culturi. Desigur că analizele de polen au mult de spus în această privință.

În cadrul tardenoisianului din Moldova, descoperirile expuse pînă acum lărgesc mult aria de răspîndire a acestuia. Comparînd categoriile de unelte din așezarea de la Berești cu cele de la Erbiceni se observă asemănări din punct de vedere tipologic : trapeze regulate cu laturile neperalele retușate concav se întilnesc la Berești și Erbiceni, sau cu baza mică retușată concav ca cele de la Ripiceni și Băneasa. La Ripiceni se întilnesc și câteva trapeze înalte. În așezările din nordul și sudul Moldovei sînt tipuri similare de unelte ca : persoanele, gratoarele rotunde, lamele cu retușe plate pe partea dorsală. Dar în stadiul actual al cercetărilor se pot semna și unele deosebiri între cele două grupe : în sud-est nu se cunosc nuclee în formă de creion, ci numai cele prismatice. În sfîrșit, gratoarele mai mari de formă rotundă sau neregulată, cu retușe mixte (abrupte

și oblice), obținute din jaspul pietrișurilor de Bălăbănești, dau un aspect specific local așezărilor de sud-est.

Alte deosebiri se constată din punct de vedere ecologic. Așezările din nord-est se găsesc răspândite în Cîmpia Moldovei și sînt situate în poziții joase pe terasele inferioare (Ripiceni), în lunca riurilor (Erbiceni), pe cînd cele din sud se găsesc pe înălțimi aparținînd limitei sudice a Podișului Moldovenesc.

Dacă ne referim și la tardenoisianul de la Gilma-Roate, vom observa că diferența este mai mare între acesta și cel din sud-estul Moldovei, deoarece fondul gravettian este mai diminuat la acesta din urmă.

În ce privește tardenoisianul din nord-vestul României¹³, au fost arătate mai de mult unele deosebiri și asemănări ale acestuia cu cel din nord-estul țării. Deosebirea esențială între această grupă și aceea din Moldova, acum mult lărgită, constă în lipsa triumphiurilor scalene, iar din punct de vedere al rocii, neutilizarea obsidianeii în grupa din urmă. Tardenoisianul din vestul țării face parte, așa cum s-a arătat, dintr-o altă arie culturală care cuprinde o zonă din centrul Europei¹⁴.

În stadiul actual al cercetărilor s-au putut distinge cel puțin două faze de dezvoltare ale tardenoisianului din România, și anume una mai veche de la Gilma-Roate și Sita Buzăului, unde fondul gravettian este mai pregnant¹⁵, și alta mai nouă la Erbiceni, Ripiceni-Izvor, Ghireni-Cotușca și Ciumești¹⁶.

Avînd în vedere caracterul tipologic și statistic al materialului, considerăm tardenoisianul descoperit pînă acum în sud-estul Moldovei ca aparținînd fazei mai tîrzii.

Prin urmare, recente descoperiri tardenoisiene din sud-estul Moldovei, au strîns legături cu cele din nord-estul acestei provincii, iar cîteva din deosebirile evidențiate aici le considerăm ca decurgînd din condițiile locale.

Descoperirile tardenoisiene, atît cele din estul Moldovei, cît și cele de la Lapoș, Sita Buzăului, Costanda-Lădăuți, fac parte dintr-o arie mai largă situată în nord-vestul Mării Negre. Spre sud limita ei poate fi marcată de descoperirile din nord-estul Bulgariei din raionul Pobiti Kameni¹⁷, unde au fost găsite gratoare rotunde, pe așchii, lame cu retușe

¹³ C.S. Nicolăescu-Ploșșor, *Date noi cu privire la cunoașterea începutului și sfîrșitului paleoliticului României*, în *SCIV*, 15, 1964, 3, p. 315.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor...*, p. 32.

¹⁶ Idem, *Cu privire la perioada de sfîrșit a epipaleoliticului din nord-vestul și nord-estul României și unele persistențe ale lui în neoliticul vechi*, în *SCIV*, 15, 1964, 3, p. 322—331; idem, *Sur la succession...*, p. 5—31; idem, *Evoluția uneltelor...*, p. 232—233.

¹⁷ N. Djambazov, A. Margos, *Към въпроса за проучването на палеолитната култура в района на Повитите камъни институт*, Sofia (Dikilitos), în *Известия на Археологическото общество*, XXIII, 1960; N. Djambazov, *Проучвания на палеолитна и мезолитна култура в България*, în *Археология*, VI, 1964, 3, p. 74—76.

și unele cu scobitură laterală, iar ca forme geometrice au apărut segmentele și trapezele, unele isoscele altele asimetrice, sau cu laturile neparalele concave.

Dar zona unde se cunosc cele mai multe așezări tardenoisiene de care se leagă cele din Moldova, se găsește la est de Prut. În B.S.S. Moldovenească, datorită cercetărilor lui A. P. Cerniș și N. A. Ketraru, se cunosc azi mai multe așezări în zona râului Reut, cum sînt cele de la Frumușica¹⁸ sau cele de la Alexandrovka IV, Putinești, Gvorzevo I, Gura Kamenka VI, Varvarovka IX, Cenușa I, Bobulești VIII, Vostești V¹⁹. În ținutul de la vest de Cetatea Albă se mai cunosc altele la Divizia, Mihailovska²⁰, Kantemir, Țaricinka²¹, iar la est de Nistru se găsesc așezări tardenoisiene la Ghirjevo²², Grebeniki²³, Baraboi I, Orlovka, Dovjanka²⁴, Poznanka Skosarevka.

Așezarea de la Ghirjevo se găsește pe o terasă la 41 m deasupra luncii inundabile, iar cea de la Grebeniki este situată pe șes. Materialul litic tipic de la Grebeniki se aseamănă cu cel de la Berești, lipsind aici doar nucleul în formă de creion. S-a arătat că în așezările din zona Nistrului inferior lipsesc semilunele care, alături de trapez, caracterizează tardenoisianul din Crimeea.

Deși așezările din sud-vestul Ucrainei se găsesc pe terenuri joase, datorită specificului geografic, totuși — avînd în vedere observațiile lui P. I. Boriskovski — se poate stabili o similitudine de ordin ecologic între acestea și cele din sud-estul Moldovei: ele se găsesc „departe de riuri și mai ales de marile fluvii”²⁵.

Datele expuse pînă acum constituie rezultatele unei prime etape a cercetării culturii tardenoisianului în sud-estul Moldovei. În cercetările viitoare vor trebui aduse date noi în ceea ce privește aspectele paleobotanice, paleontologice și, prin mijlocirea acestora, să se reconstituie mediul climatic în care s-a dezvoltat societatea omenească din acea epocă. De asemenea va trebui avut în vedere și faptul că acest teritoriu s-a găsit legat de o altă ambianță geografică, aceea a ținuturilor pontice, care,

¹⁸ A.P. Cerniș, *Некоторые итоги исследования палеолита Поднепровья (1946—1957)*, în *Материалы и исследования по археологии Юго-Запада СССР и Румынской Народной Республики*, Chișinău, 1960.

¹⁹ N.A. Ketraru, *op. cit.*, p. 80—85.

²⁰ V. I. Kraskovski, A. Kremer, *Михаилівська епіпалеолітична стоянка*, în *Матеріали з археології Північного Причорномор'я*, II, Odesa, 1959.

²¹ P. I. Boriskovski, V. I. Kraskovski, *Памятники древнейшей человеческой культуры Северо-Западного Причерноморья*, Odesa, 1961.

²² V. I. Stanka, *Мезолитическая стоянка Гиршево в одесской области*, în *SA*, 2, 1966, p. 96.

²³ P. I. Boriskovski, *Разведки памятников каменного века между Тирасполем и Раздельной*, în *Материалы по археологии Северного Причерноморья*, vol. I, Odesa, p. 4—9; T. F. Korobkova, *Тарденуаская стоянка Требеники в нижнем Поднепровье*, în *KS*, 67, 1957; T. V. Grigorieva, *Новые данные о тарденуаской стоянке Требеники в Нижнем Поднепровье*, în *Записки одесского археологического общества*, vol. I (34), Odesa, 1960.

²⁴ P. I. Boriskovski, *Problemele paleoliticului superior și mezoliticului de pe coasta de nord-vest a Mării Negre*, în *SCIV*, XV, 1964, 1, p. 16.

²⁵ Ioan Gh. Petrescu, *Delta Dunării geneză și evoluție*, 1957, p. 96; P. V. Feodorov și L. A. Skiba, *Oscilațiile nivelului Mării Negre în holocen*, în *An. Rom-Sov.*, seria geologie-geografie, 1, 1961.

intr-o măsură mai mare ca astăzi, datorită transgresiunii din etapa Marea Neagră veche, erau scăldate de apele mării. Mai amintim faptul că pentru zona de sud a U.R.S.S. ²⁶, în ultimul timp s-a stabilit existența unei zone de stepă în perioada de început a holocenului, iar cercetările viitoare de la noi vor trebui să urmărească prezența sau absența ei în sud-estul Moldovei. O datare absolută cu C₁₄ a acestei culturi este iarăși necesară, întrucât același aspect climatic a avut loc la date diferite, în funcție și de poziția geografică a zonei.

PREMIÈRES DÉCOUVERTES TARDENOISIENNES DANS LE SUD-EST DE LA MOLDAVIE

RÉSUMÉ

Ces dernières années on mis au jour dans le Sud-Est de la Moldavie des établissements appartenant au gravettien final et au tardenoisien ; du point de vue écologique les conditions sont identiques : ces stations sont situées sur les côtes les plus élevées du relief, à proximité d'une source d'eau et d'une pente escarpée.

Il existe pourtant un point sur lequel les deux séries d'établissements diffèrent : les vestiges de la culture gravettienne se trouvent dans des sols argileux, ceux de la culture tardenoisienne dans des dépôts sablonneux.

Les premières fouilles dont cet article fait mention ont été pratiquées dans l'établissement de Berești, qui appartient à la culture tardenoisienne. Cette même culture tardenoisienne a été également identifiée à Băneasa, à Brădești et à Bălăbănești, où des recherches de surface ont été effectuées.

L'outillage lithique est formé de nucléi à un ou à deux plans obliques, de lames retouchées et non retouchées, de grattoirs sur éclats, de trapèzes, de pièces du type « écaillé », de lames « étranglées », de perçoirs.

Compte tenu du nombre réduit des éléments de tradition gravettienne, l'auteur estime que l'établissement de Berești appartient à une étape relativement tardive de la culture tardenoisienne. Le groupe d'établissements du Sud-Est de la Moldavie fait partie de la grande aire du tardenoisien nord-ouest-pontique.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Coupe de la tranchée IV de Berești-Dealul Taberei.

Fig. 2. — Carte des découvertes tardenoisiennes du Sud-Est de la Moldavie : 1, Băneasa ; 2, Brădești ; 3, Bălăbănești ; 4, Berești — « Dealul Taberei » ; a) dépôts quaternaires par zones interfluviales ; b) établissements tardenoisiens.

Fig. 3. — Grattoirs de Berești — « Dealul Taberei ».

Fig. 4. — Berești — « Dealul Taberei », 1—13 et 17, grattoirs ; 14, perçoir ; 15—16, trapèzes ; 18—21, lames à encoches.

Fig. 5. — Berești — « Dealul Taberei » : 1, 2 et 4, pièces écaillées ; 3 et 10, nucléi ; 5—9, 11 et 12, lames retouchées ; 13, rabot.

Fig. 6. — Outils en silex : 1—7 et 9—13, de Băneasa ; 14—16, de Brădești.

²⁶ M. I. Neistadt, *История лесов и палеогеографическая С.С.С.Р. в Толоцке, 1957* p. 390.

